

AMŽI NOJI

Francis
Spufford

ŠVLESA

Francis Spufford

AMŽINOJI ŠVIESA

Iš anglų kalbos vertė

Milda Dyke, Irena Jomantienė

VILNIUS, 2025

Versta iš:
Light Perpetual
by Francis Spufford

Bibliografinė informacija
pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

© Francis Spufford, 2021
© Vertimas į lietuvių kalbą, Milda Dyke, Irena Jomantienė, 2025
© Viršelis, Algimata Sirvydaitė, 2025
© Leidykla VAGA, 2025
ISBN 978-5-415-02864-1

Skiriu Bernice

Nuo Viešpaties gatvės iki Kriplgeito vartų

Paskutinį žodį tars ne laikas, o džiaugsmas

PENELOPE FITZGERALD

Jie visi iškeleliavo į šviesos pasaulį

HENRY VAUGHAN

Sidkape galėjai gauti ko panorėjęs

KEITH RICHARDS

l + o: 1944

Pilka ir murzina šviesa; smilkstantis dūmas, plykstelėjusi liepsna dega ir springsta nuo savo suodžių, jos galia akimis regimam spektre vos išvelgiama. Visa kita – karštis ir judėjimas. Tačiau dabar degimo linija vis dar lėtai slenka kovinės galvutės apvalko viduj. Tai siūlo plonumo kismo frontas, per sunkią amatolo masę iš elektrinio detonatoriaus plintantis išorėn. Priekyje – gelstelėjusi ruda kieta medžiaga, slidi ir eizi kaip karamelinis saldainis, anapus linijos – verda, putoja atskiri atomai, siaučia, išlaisvinti iš ryšių, laikiusių juos trotilo ir amonio nitrato pavidalu; dabar jie pasirengę vėl sukristi į paprasčiausias molekulinės partnerystes. Tuoj tuoj jie virs dujomis. Karštomis dujomis, karštesnėmis už lydytą metalą, daug karštesnėmis, o kol kas jie taip įnirtingai suspausti per ankštoje erdvėje, kad patys susprogdintų apvalkalą. Jei tas apvalkas dar ten būtų. Jei jis pats neišgaruotų plienine migla tą akimirką, kai iki jo prišliauš degimo linija.

Akimirkos. Ši akimirka – prieš išnykstant plieno apvalkalui – tėra viena dešimt tūkstantoji sekundės dalis. Vos išvelgiamai sueižėjęs 1944-ųjų lapkričio šeštadienio vidudienis. Bet įsižiūrėkit įdėmiau. Tas įskilimo plaukelis turi plotį. Tąsą. O gal dar ir jį galima padalinti pusiau? Paskui dalinti dar kartą, ir vėl, ir vėl, iki begalybės, ir jis dalinsis be pabaigos? Ar jame pačiame nesama prarajos? Po paprasto laiko audiniu – jo apačioje – ertmė, po tuštuma veriasi tuštuma, po praraja – praraja. Kiek-

viena akimirka, kurią mėgini apibrėžti, patyrinėjus pasirodo besanti tankiai suspaustas pluoštas plonesnių, beribiai plonėjančių sluoksnių, ištis kaskart ir nuolat plonesnių, nei ką tik būtum spėjęs. Smulkausios materijos dalelės – baigtinės, tokia jų savybė. Laikas kitoks. Viena dešimttūkstantoji sekundės – storas laiko tomas su nesuskaičiuojamais svogūno lukšto plonumo puslapiais. Taip pat nesuskaičiuojamais, ne daugiau ir ne mažiau negu visi puslapiai visų knygų, sudarančių prabėgusį visatos laiką. Šioje laiko knygoje – ne mažiau puslapių nei visose kartu sudėtose knygose. Kiekviena dalių – tokia pati begalinė, kaip ir visuma, nes tos begalybės, kurias gauni be galo dalindamas, nėra nei didesnės, nei mažesnės. Jos visos vienos – begalinės. Visgi, kažin kaip iš to ribos nebuvimo kyla visas mūsų paprastas baigtinumas, mūsų pradžios ir pabaigos. Tarsi per prarają permestas pantonas, ir mes juo einame, patys to nė nepastebėdami; tarsi šios sekundės patirtis, paskui kitos, šios minutės, paskui *kitos*, čia, dabar, keičiančių viena kitą, neatsiklausus, ir jų niekada nėra pakankamai, kol pagaliau jų nebėlieka, – kažkaip atsirado nelyginant laikina sąauga visiškai iš nieko, arba iš visko, nepastebimai žiojinčio po visais metais, po visais lapkričiais, po visais priešpiečiais. Tačiau ar tai mes einame? Ar tai mes judame laike, ar jis mus judina? Bet čia ne metas apmąstymams. Sprogsta bomba.

Kaip tik šį šeštadienį apie priešpiečius į Beksfordo „Woolworths“ parduotuvę Lamberto gatvėje atveža prikaistuvų; pūpsanti ant stalo rietuvė spindi švara. Ištisus metus čia niekas neregėjo naujo prikaistuvio, ir aplink stalą gausiai ir džiugiai susispietęs moteriškės, piniginės jau ištrauktos, čia pat parduotuvėje ir vaikučiai, per maži likti vieni namuos. Čia Džou ir Valeri su mama, škotiškomis beretėmis, numegztomis iš vilnonių siūlų likučių, su mama ir Alekas, kaulėti jo keliai kyščioja iš po šor-

tų, Beną stipriai spaudžia jo mama, ir, kaip paprastai, šiek tiek sutrikęs, drūtas Vernonas, atėjęs su močiute, – iš jo matyti, kad jų namuose niekada nesibaigia būtiniausi ištekčiai, kaip kad nutinka kitiems žmonėms. Moterų rankos tiesiasi prie gražaus aliuminio, bet žmogaus ranka nedaug pasiekia per sekundės dešimttūkstantąją dalį, todėl jos atrodo tarsi sustingusios. Vaikai stovi lyg kūninės skulptūros. Verno pirštas nosyje. Tačiau kažkas juda pastebimai, net po tokiu mikroskopu pakištame laike. Už stalo, iš viršaus, ties pageltusiais mezginių pavyzdžiais pro lubas išlenda kažkas ilgas, plonas ir aštrus, pažerdamas lėtai pabyrančio tinko, plytelių ir sutrupintų stogo čerpių debesį. Tarp šių mirguliuojančių duženų smailėjantis kovinės galvutės kūgis išsiskiria geometriniu orumu, ji slysta grindų link, ir sprindis po sprindžio išnyra niaurios žalios spalvos raketos korpusu. Kūgio viduje amatolis jau dega. Pirkėjos, prikaistuviai, balistinė raketa: kas ne taip šiame vaizde? Niekas mums neatsakys. Džou ir Alekas kaip tik žvelgia teisinga kryptimi. Jų akys prikaustytos prie plyšio tarp ponios Džouns ir ponios Kanagan, pro kurį iššliaužia raketa. Bet jie negali jos matyti. Niekas to negali. V-2 vaizdas jau jų tinklainėje, tačiau žmogaus akiai apdoroti, ką mato, ir nusiūsti tai į smegenis reikia daug daugiau nei dešimttūkstantosios sekundės. Daug greičiau vaikai nebeturės akių. Nei smegenų. Šis mirksnis, ši laiko atplaišėlė, išmatuojamai trumputė ir neišmatuojamai neaprepiama, – ištinka be liudininkų, trunka be liudininkų, pasibaigia be liudininkų. Visgi – tai tikra akimirka. Tai tikrai įvyksta. Tikrai įsiterpia į savo vietą sekoje kitų akimirkų, kai 910 kilogramų amatolio pasklinda tarp prikaistuvių.

Tada degimo linija paliečia metalą. Toliau sprogstamoji medžiaga imsis vadinamojo *brizantinio* – trupinamojo ir ardomojo – darbo. Slenkantis degimo siūlas, jis sudega visas ir virsta

sprogimo banga, stumiančia ir išeinančia tomis pačiomis kryptimis, kurias lemia už jų esantis skystų dujų slėgis. Ką ta banga paliečia, viską laužo. Deformacijos, dislokacijos spazmas, perėjęs kiekvieną kietą daiktą, sumala jį į gabalus, pakeliui išsiardydamas, jis žaibiškai išskrieja su priešakine tos bangos linija. Mezgimo raštų pavyzdžiai. Stovai. Stiklinis ženklas su užrašu GALANTERIJA, kybantis ant grandinėlių. Medinis stalas. Puodai. Kruopščiai suadytas rudas suktos vilnos trijų brolių kūnų nunešiotas ir dar perduodamas kitam žieminiui paltukas kaulinėmis sagomis. Oda. Kaulai. Fragmentų dydį lemia nuotolis nuo sprogimo centro. Arčiausiai – tik dalelės, paskui kruopelės, skuteliai, kšneliai, gumulėliai, gabalėliai, o toliausiai, kur bangos energija labiausiai išsklinda, ištisi sumaitoti metriniai sienų fragmentai, durys arba šaligatvio plokštės, tramvajų stotelės ženklas, nuplėštas ir vilkeliu nuskriejęs gatve. Kovinės galvutės forma lemia, kad sproginimas pirmiausia smogia žemyn – per antrą aukštą, per pirmą, per „Woolworths“ rūsius į Londono molį, čia išrausią beveik pusrutulio formos kraterį, paskui atšoka aukštyn ir verždamasis lauk išneša ir didumą sugriauto pastato. Nuolaužų kupolas plečiasi. Pagal jo liniją į kairę ir dešinę nuo „Woolworths“ esančių parduotuvių sienos susproginėja įstrižomis aukštyn kylančiomis linijomis. Metalų atplaišų ir plytų dribsnių kruša pažyra abipus Lamberto gatvės. Pastatai priešais atsidūsta ir subliūkšta, visi jų langai susmenga vidun, blizgančiomis ietimis ir pleištais įsirėžia į sienas priešais. Žemėje sudrebinti susproginėja dujų vamzdžiai, sutrinami vandentiekio segmentai. Oras, net ten, kur jame nėra raižančių smulkių dalelių, skraidančių plytų lietaus, staiga kresteli ir ratilais pasklinda nematomas stiprus spaudimas išorėn. Tramvajus, ką tik apsukęs tolimąjį lanką iš Levišamo, krūpteli ant bėgių ir sustoja, dar stovi stačias, tačiau kiaurai jį nubanguoja tokie ratilai, nuo kurių skaidrus oras akimirksniu sukieta kaip stiklas. Pa-

čiuose sprogimo paribiuose vyksta keisti pokyčiai, beveik pokštai. Virtuvės kėdės nušlitinėja metrą virtuvės grindimis. Atsilapoja spintelės durys, pažyra pernykščiai konfeti. Trisdešimties gramų svarelis iš mėsaininko parduotuvės šalia „Woolworths“ kažkoku būdu perskrenda Lamberto gatvę, ir dar vieną už jos, ir, tiksliai įsisukęs per namų dar tolimesnėje gatvėje galinį antro aukšto langą, nepažeisdamas „Underwood“ spausdinimo mašinėlės klavišų kaukštelėjęs įstringa tarp jų.

Dabar jau beprasmiška stabdyti laiką. Dabar jau nepamatysi nieko, ko neįmanu pamatyti įprastu žmogaus suvokimo greičiu. Tegu teka, sekundė po sekundės. Lamberto gatvės griuvėsiai krūpteli ir lieka gulėti. Pagaliau pasigirsta sprogimo aplenktas duslus nusileidžiančios raketos kaukimas. Paskui stoja spengianti tylą, „Woolworths“ nelikę nė gyvos dvasios, kuri ją sutrikdytų. Ir pirkėjai, ir kasininkės – visi negyvi, visuose trijuose aukštuose, taip pat ir mėsainėje kairėje bei pašte dešinėje, išskyrus vieną pašto darbuotoją, kuris buvo pasilenkęs ir įlindęs į seifą, negyva ir visa eilė prie tramvajaus ant šaligatvio bei visi praeiviai, ir visi, kas stovėjo prie lango namuose priešais, ir visi tramvajaus iš Levišamo keleiviai vis dar tebesėdi savo vietose su skrybėlėmis ir paltais, bet uždusę nuo oro smūgio. Ir štai tada, tiktai tada iš to tolimiausio griūties rato – pirmieji šūksniai. Ir sirenos. Ir atlėkusi ugniagesių brigada, ir pusamžiai vyrai bei moterys iš ARP* klupinėja per griuvėsius su kastuvais, atskuba ir paaugliai bei pagyvenę žmonės iš savanoriškų gelbėjimo tarnybų su neštuvais, kurių jiems beveik neprireikia, ir maišais, kurie praverčia. Tada susispietusi perbalusiais veidais minia už juostos gatvės gale įtempusi akis bando išskirti iš „Woolworths“ griuvusių tas daleles, trupinius, skutelius, gum-

* *Air Raid Precautions* – Oro antskrydžių sauga. (Čia ir toliau – vert. past.)

belius ir gabalėlius, kurie anksčiau buvo žmonių dalys, žmonių, kurių jie ilgėjosi, laukė, dėl kurių sielojosi.

Džou ir Valeri, ir Aleko, ir Beno, ir Vernono nebėra. Nebeliko taip greitai, kad tikriausiai jie negalėjo net numanyti, kas vyksta, ir vienus, jų gedinčius, tai paguos, kitų – ne. Nebeliko tarp vienos ir kitos dešimttūkstantosios sekundės dalies, nebeliko taip galutiniai, tarsi juos būtų pragaišinę į tą neišmatuojamą nieko bedugnę po išklibusiais valandų ir minučių pastoliais. Jų dalis laike baigta. Tai ne jiems, jei kas brinksta ir kvėpuoja, ir stangrėja, ir verčiasi, ir džiūsta, ir šviesėja, ir tamsėja – šis gyvenimo kismas jų nebepalies. Jiems nepasiekiamo niekas, kam reikia būties, kad ji nusidriektų nuo vienos akimirkos prie kitos per laiko prarajas. Iš jų negali kilti nei į juos nukrypti koks nors veiksmas. Jie negali pašaukti, jų irgi niekas nepašauks. Negali ko nors padaryti, jiems irgi niekas nieko nepadarys. Jų nėra. Tuosyk materija, kuri juos sudarė, tebėra ten – krateryje, bet jos niekada nepavyks vėl surinkti į vieną, per jokią laiką, kad ir kiek jo būtų. Toks tas laikas. Jis griaua. Viską išblaško. Jo neatsuksi atgal, nesurinksi jau išblaškytų dulkių, kaip neįmanoma išmaišyti iš arbatos pieno. Sykį sudraskytas – visam sudraskytas. Sykį ištašytas – visam ištašytas. Tai neatšaukiama.

Tačiau pranyko ne tik dabartinė vaikų būtis – Vernonas nešlums į namus, kur virtuvėje kybo sūdyta lašinių paltis, neina per parką Benas pasilipęs, ant tėčio pečių, nesistebi pritvinkusiais lapkričio debesimis, Aleko rytoj, kaip žadėję, nenuveš į Krištolinių rūmų pramogų parką, Džou ir Valeri nesimaivo viena prieš kitą pietums srėbdamos vištienos su porais sriubą. Nubraukta ir jų visų ateitis, visa tai, kuo ateinančiais dešimtmečiais būtų vylėsi tapti ar tapę, ar kas būtų galėję įvykti. Kaip tą netektį galėtume pamatuoti, kaip sužinoti, kas prarasta, jei ne

palyginę tą dabarties ir ateities stoką su kita laiko rite, ta, kurioje dar esama ir „būtų“, „galbūt būtų“ ir „galėtų būti“? Kai, tarkime, kažką tik nežymiai pakeitus, tik vos vos pakeitus raketos trajektoriją ten, Olandijoje, kur ji buvo paleista, ji būtų nuskriejusi keturiais šimtais metrų toliau į Beksfordo parką ir ten pritrėškusi tik keletą balandžių; arba būtų nesėkmingai nukreipta ir, kaip nutinka su tokiais grubiais mechanizmais, nepastebėta įsmukusi į Šiaurės jūros bangas; arba jos nė nebūtų paleidę, nes, sutrikus aprūpinimui degalais, 485-osios baterijos kariai būtų visą dieną prasmaksoję po Vasenaro pušimis, laukdami etanolo cisternos ir traukdami cigaretes, neramiai dirsčiodami į dangų, ar nesusmėžuos jame Karališkųjų oro pajėgų „Mosquito“ lėktuvai.

Ateik, kitokia ateitie. Ateik, malone, kurios pritrūko laikui. Ateik, laiko neduotas pažinime. Ateikit, antros galimybės. Ateik, tylioji gelmė. Ateik, nedaloma šviesa.

Pakilkit, dulkės.

1+5: 1949

Džou, Valė, Vernas, Alekas

Panelė Ternbal švilpteli švilpuku – metas dainavimo pamokai. Tai mėgstamiausias Džou dalykas mokykloje, ir ji skuba prie ant asfalto uždažytos linijos, kur penkta klasė visada susirikiuoja žygiuoti į klasę, tačiau likusieji žaidimų aikštelėje neskuoba iš ryto pertraukos, nors jau teškena lietus. Mokytojai tenka vėl švilptelėti, ir dar kartą, kol šokavimai, peštynės ir futbolo rungtynės nenoromis nutraukiamos, ir niūriame tarpe tarp raudonos Halsted Roudo pradinės mokyklos fasado ir ją juosiančios aukštos aprūkusios tvoros įsivyrąja kažkas panašaus į tvarką. Mažiukai į dešinę, antrokai – septintokai, susirikiavę linijomis vienas paskui kitą, į kairę: kuo toliau, tuo labiau išstypę ir šiurkštesni, kol pačiam gale, pasieny, septintokai jau stovi tarsi miniatiūriniai vyriškiai pakeltais pečiais, ekstravagantiškomis nuobodžio pozomis, o mergaitės – tarsi sumažintos jų motinos – su panieka veide. Penktokų linijoje irgi matosi šiek tiek tos pozos, bet čia ji imituojama ne taip tobulai ir nuosekliai. Devynmečiai mažiau pozuoja, jų orumas gali bet kada ištirpti ir virsti jauduliu ar paikumu. Varvančios nosys. Šašai. Piktžaidės. Vaikų, kurių namuose nėra vonios, purvini kaklai ir nukasyti pakaušiai. Nauji vėžlio kiauto rašto ar rausvo plastiko akinukai, parūpinti Sveikatos apsaugos tarnybos.

– Nusiraminkit! – rikteli panelė Ternbal, ir akimirksniu per kiemo šurmulį nugula tylos pradalgė. Pritilimas sunkios pilkos

spalvos, galvoja Džou, kaip pajuodęs šaukštas, ryškesni triukšmo brėžiai bando prasimušti viršun – tai prislopinti nesugebančių ramiai išstovėti vaikų garsai. Gatvėje sudžeržgia keičiantis pavarų sunkvežimis, gatvės gale po tiltu pralekia traukinys – tai rūdžių spalvos rėželis tylos pakraštyje, o paskui švelnus potėpis, sudalintas purpuriniais brūkšneliais. Šios mintys ją lanko ne žodžiais, vien vaizdais. Tokius garsų paveikslus ji girdi nuo lat savo galvoje, niekad nemastė, kodėl taip ji mato pasaulį, niekad nesvarstė, kaip mato pasaulį kiti, kaip niekad negalvojo, ar kiti irgi mato dangų.

– Pirma klasė, – šūkteli mokytoja. – Antra klasė. Trečia.

Visi garma vidun, išsiskirdami tarpdury, kad įeitų pro duris BERNIUKAMS ir duris MERGAITĖMS, o koridoriuje išsyk vėl susijungtų.

– Ei, svajokle, palauk manęs, – Valė sugriebia jos ranką, pažįstamas truktelėjimas, pažįstamas timptelėjimas.

Dainavimo pamoka vyksta salėje, kur šlaitinis stogas, galima sakyti, buvo tikrai aukštas. Palubėje mūre padirbinti reljefiniai herbiniai skydai su užrašu LONDONO APYGARDOS TARYBA, po raidę kiekvienam skyde. Džou žiūri į juos, kai kartu su visais dainuoja „When a Knight Won His Spurs“* ir galvoja apie šarvus ir drakonus. Bet dabar virš šių skydų vietoj didžiųjų gegnių – plokščias dangtis, laikinai sukaltas iš neobliuotų lentų ir tolio. Tai reiškia, kad kildamas žvilgsnis į salės lubas atsiremia anksčiau, nei tikiesi. Taigi, visa salė buvo pažeminta, o kartu žemyn leidžiasi ir visi garsai. Tikriausiai salę apniokojo žaibas – Džou kiekvieną apgadintą daiktą Beksforde sieja su šia priežastimi.

Visame koridoriuje trinksėdamos užsidarinėja klasių durys, ir įžengia panelė Ternbal – įėjus uždaro dvivėres duris ir

* „Kai karžygiai savo garbę gynė“.

atsidūsta. Ji dūsauja ir dūsauja. Ji – penktos klasės auklėtoja, o šiandien dar ir budi per pertraukas, be to, yra viena iš vyresnių Halsted Roudo mokytojų, taigi viena iš tų, kurias dar pamena Džou mama iš savo labai senų laikų Halsted Roudo mokykloje. Žilus plieno pilkumo plaukus ji suka į kuodelį, o kai nekalba, tai apatinę lūpą prispaudžia prie viršutinės, tarsi burnoje stengtūsi kažką sučiulpti. Visi kalba, kaip šiurpiei ji turi atrodyti, kai naktį išsiima dantis. Sykį šmaikštuolis Alekas per dailyrąšcio pamoką nupiešė ją be dantų ir pasiuntė ki-tiems. Ir jį pagavo! Aleką pasiuntė pas direktorių – bet tik už trukdymą ir blogą elgesį, nes panelė Ternbal nepažino, kad tai jos portretas. Džou matė jį prieš suplėšant, ir jis nebuvo itin panašus.

Panelė Ternbal išdalina raudonas natų knygas su dainomis ir pavargusi plesteli prie pianino.

– Trisdešimt septintas, – tarsteli ji. – „Kotsvaldas“.

Ji nori pasakyti: atsiverskite trisdešimt septintą puslapį, nes dainuosime „The Ballad of London River“, kuri prasideda žodžiais „Nuo Kotsvoldo, nuo Čilterno“. Bet ji tai sakė jau tiek kartų, kad visi nebūtini žodžiai išbyrėjo. Džou palengvėja. Nes kai parenkama liūdna daina, kaip antai „Danny Boy“ arba „A North Country Maid“, arba švelni, kaip „Glad That I Live Am I“, berniūkščiai ima kvailioti. Anksčiau jie taip nedarydavo, bet šiais metais negali susitvardyti. Jie dainuoja tuos paikus žodžius, kol daugiau nebeišturi. „Londono upės baladė“ neteikia berniūkščiams tiek pasitenkinimo kaip „A Good Sword and a Trusty Hand“ arba „He Who Would Valiant Be“, bet ji apie Londoną, ir penkta klasė paprastai dainuoja ją išdidžiai, nors joje ir daug sunkių žodžių.

Panelė Ternbal kritiškai nužvelgia dvi eiles, į kurias sustojo penktokai: mėgstantys dainuoti – priekyje, o dauguma berniukų gale, ir dar tie, kuriuos ji ten išsiuntė per praeitas pamo-

kas, nes nevykusiai dainavo. Džou, žinoma, priekyje, šalia jos ir Valė – nors jai ištis tai ne itin patinka. Jai daug įdomiau, kas vyksta jai už nugaros, ir ji be paliovos gręžiosis atgal. Jų namuose vien moterys, ir taip buvo visada, kiek mergaitės prisimena: jos, mama ir teta Keitė. Tėtis negrižo iš karo ir egzistuoja veikiau kaip idėja, o ne prisiminimas. Džou dėl to pradėjo įtarinėti visą vyrų giminę, tuo tarpu Valė tai paveikė visai kitaip. Valė žavisi, smalsauja, nepajėgia nusukti žvilgsnio, nuolat trinasi prie žaidžiančių berniukų, raito ant piršto plaukus ir bando juoktis kartu su jais. Tik senas dvynukių įprotis Valė laiko greta Džou. Nerimstanti, tarsi tomis dienomis tampytųsi prižiūrėta prie jas jungiančios virvės, bet neįstengtų ir atsiplėšti. Kol kas. Šalia Valės priekinėje eilėje stovi, suprantama, baisusis Vernonas Teiloras, už akių šmaikščiojo Aleko pramintas Varliumi Teiloru, bet, žinoma, tiesiai taip nevadinamas, tai jau ne. Vernas labai stiprus, jis mušeika, jo pirštai kaip rausvos dešrelės, kai mėsininkas jas suima saujon, prieš susukdamas į popierių. Verno ir balsas baisus. Kai jis uždainuoja, jis ir kimus, ir šaižus. Bet dainavimo pamoka ir jo mėgstamiausia, tarsi dainavimas nejučia jį kažkaip užvaldo. Panelė Ternbal vis siunčia ir siunčia jį į galą, tačiau kiekvieną dainavimo pamoką jis vėl išlenda į priekį. Raudonąją knygą laiko didelėmis rausvomis rankomis, ryžtingai suvedęs mentes ir prisimerktas bjaurias mažas akis įsmeigęs į žodžius ir natas. Panelė Ternbal nenuleidžia nuo jo akių. Atsidūsta. Išsižioja, vėl susičiaupia, lyg čiulpdama. Ji nenori vėl su juo prasidėti.

– Visi giliai kvėpuojame, – paragina ji. – Atverkite plaučius. *Netausokite* krūtinės. Garsus kelkite nuo pat kojų pirštų. Kiek išgalit, plačiau atverkite burnas. *Pakelkite* galvas ir išdai nuokit. Stivenai Dženkinsai, nusibrauk nosį. Nosine! Ir viens-du-trys-keturi, – sunkiomis rankomis ji paskambina pradinius taktus, be jokio entuziazmo, bet tai nesvarbu. Įžangai pianinas

paskleidžia greito maršo garsų ratilus. Jie skamba beveik kvailai, kaip tautinis himnas, grojamas Beksfordo „Odeono“ kino teatre šeštadienio rytą prieš filmo seansą, – labai didinga, bet nederu su vaikiškių stūgavimu salėje. Bet Džou vis tiek girdi, kaip tie ratilai tvirtai ir aiškiai prasiskverbia pro seno pianino klavišų žvangėjimą skelbdami: štai upė, štai upė, ir skleisdami jos galvoje žalumos ir bronzos apskritimus. Kartais nesvarbu, jei kas ir kvaila. Tada muzika kurį laiką šoka vietoje, išpėja juos pasiruošti, ir jie visi įkvepia, Alekas komiškai garsiai įsiurbia, lyg aukštyn kylantis liftas, ir penkta klasė, visi kuo plačiau išsižioję, uždainuoja:

*Nuo Kotsvoldo, nuo Čilterno, iš šaltinių ir iš versmių
Tekėki, o upe Londono, link žuvėdros sidabrinių sparnų:
Izidė, Okas, Teimas,
Pamirški, tai seni vardai,
Ir lelijas, ir gluosnius, ir brastas, kur vandenį plukdei.*

Kai ko Džou dainoje nesupranta: kas tas Kotsvoldas ir Čilternas, kaip tie žodžiai „Izidė“, „Okas“ ir „Teimas“ su kuo nors siejasi ir kas ta brasta. Bet štai ką Džou dainoje supranta. Ji žino, kad tai vyksta pasaulyje, kur visos spalvos ryškesnės nei paprastame, kur žuvėdros – sidabrinės, o ne purvinai baltos, kampais šaunančios žemyn iš upės rūko virš Karališkojo Alberto doko arba Grinlando Bermondsyje, ir, regis, tylios ir gražios tik Beksforde, kur jau baigiasi namai, arba kai taikosi tavo sumuštinių. Ji žino, kad žodžių garsai susijungia kaip dëlionės gabaliukai, jai net nenutuokiant, ką tie žodžiai reiškia. „Okas“ ar „Teimas“, seni vardai, *tum tum TA-tum, tum tum TA-tum, tum tum TA tum-tum-tum* plukdei. Ji žino, kad šitaip prašmatniomis *Technicolor* spalvomis pasakoma, jog upė atplaukė iš labai gražių vietų ir tik tada virto purvina ruda srove, teliūškuojančia po miesto tiltais, aidinčia nuo kranto iki

kranto nuo vilkikų ūkavimų, tokių garsių, kad dreba mūras ar autobuso langai, jei tuo metu važiuoji per tiltą. Tokiam vilkiui praplaukiant autobuso lango stiklas dūzgia tau po pirštais. Pirštai užtirpsta ir sulimpa. Temzė – didelė bjauri upė, bjauri ir triukšminga, negraži, ir daina pasakoja, kad dėl to dydžio ir triukšmo, ir bjaurumo Londonas toks svaiginantis, ir kad svaiginimas geriau nei grožis.

O visų geriausiai ji žino, kaip reikia dainuoti. Pirmiausia ji dunksi kaip žygiuojant. Pirma eilutė trepsi *tum-tum tẽ-tẽ, tẽ-tẽ TĖ-tẽ, tik gale, prie „versmių“* staiga pakyla aukščiau, nei tikėtumeisi, tarytum parengdama pakylą, nuo kurios antroje eilutėje šoksi. „Tekėk“, liepiame jai, ir ji teka, ar net neria žemyn kaip žuvėdra, o paskui, kaip žuvėdra, po giliausio savo nyrio, ji vėl šauna aukštyn ir pakimba ore, sustingusi, tiesą sakant, tiksliai per vidurį tų penkių juodų linijų, kuriose gyvena muzika. O paskui „Izidė ar Okas ar Teimas“ ir „nes tai seni vardai“ vėl viską užveda. Žingsnis po žingsnio ji kopia, kol galiausiai nusklendžia su „vardais“, ir tu jau manai, kad paskutinė eilutė leis tau išsižioti kaip gramofono ragui ir skristi, skristi, skristi iki galo. Bet neleidžiama, tyčia atimama viltis, nustumiant iki nykaus ir tvarkingo galo su „plukdei“, kad ji būtų dar džiugiau sugrąžinta, kai netikėtai dar kartą sudainuoja paskutinę eilutę. Ir šį antrą kartą „le-LIjū“ ir „GLUOS-niū“ natos tokios aukštos, tarsi jos bandytų apskritai išsiveržti pro penklinės viršų, jos stypčioja aukštyn kaip žmonės, kyščiojantys galvas pro palėpės langus, jos tokios aukštos, kad Džou aukščiau jau neišdainuotų, ir tada eilutės leidžiasi prie savo tikrosios pabaigos – taip ištęstų natų, kad „braaaastos“ ir „pluuuukdei“ beveik kiekviena skyrium užskečia atskirą taktą ir išsiurbia visą tavo kvapą. Net Vernas supranta, kad sklęsti reikia džiaugsmingai. Džou girdi jo pastangas, kaip jis girgždėdamas bando kilti aukštyn, ir jo balsas beveik dingsta, virsdamas kimiu švilpesiu. Tačiau

tai nesugadina jos pačios užtikrinto, skambaus sklendimo malonumo, niekur neužsilaikant iki paskutinės eilutės. Aukštos natos jos vaizduotės akyse keičiasi tai kaip skaisčiai raudoni, tai kaip auksiniai spinduliai.

Jie įkvepia oro antrajam posmeliui – Alekas dabar dainuoja rimtai, užmiršo maivymąsi, – kai panelės Ternbal rankos suklupusios virš pianino klavišų sustoja. Už išsirikiavusios penktosios klasės nugarų atsivėrė salės durys.

– Ar kas nors nutiko, pone Hardi? – klausia ji.

Šniukštinėdamas įslenka direktorius, plikas, su rašalo juodumo ūsais. Penktoji klasė akimirksniu sustingsta, nes ponas H. – siaubūnas. Jo kabinete laikoma lazda, ir jau gana nemažai iš jų klasės buvo nusiūsti aplankyti direktoriaus su lazda. Džou nebuvo, tačiau baimė plinta. Jo klausimai užklumpa netikėtai, ir taip susukti, kad neatspėtumei, koks atsakymas jam įtiks.

– Ne, ne, – atsako jis. – Nekreipkite į mane dėmesio. Aš netrukdysiu, – bet paskui tuoj pat užsiveda. – Čil'ernas. Čil'ernas. Tai aš išgirdau eidamas pro duris. Tame žodyje yra „t“, vaikai. Išstarkite, prašau, visi taisyklingai.

– Čil'ernas – padriku choru pakartoja penktokai.

– Prašau garsiau.

– Čil'ernas!

– Štai taip, – pritaria ponas Hardis, tačiau vis tiek lyg nepatenkintas. – Tarimas juk svarbu, ar jūs nesutiktumėte, panele Ternbal?

– Žinoma, Direktoriau, – atsako ji ramiai. Juk tiesa, kad panelė Ternbal dažnai pataiso iškritusius priebalsius, dažnai dūsauja, kai penktoji klasė vietoj „th“ taria „f“ arba „v“. Bet kai tai daro ji, tai neatrodo, lyg katė būtų užspendusi pelą. Tarp šių dviejų suaugusiųjų tvyrančios įtampos Džou nesupranta. Ponas Hardis, pastebi ji, gerokai žemesnis už panelę Ternbal. Dabar jis stovi prie pianino, sūpuojasi ant kulnų, ne-

patenkintas stebi klasę, atkišęs liemene aptemptą pilvą. Ant jos blizga laikrodžio grandinėlė.

– Tąsyk tęskite, panele Ternbal, – malonėja jis, bet neišeina. Panelė vėl sugroja raibuliuojančius įžanginius akordus, ir daug nenoriau, daug labiau įsitempę nei anksčiau, penktos klasės mokiniai imasi antro posmelio.

*Orūs bokštai ir bokšteliai tai – tik šiandieniai kūriniai,
Matei juos kylant ir nykstant, kai nuo senovės vandenys plukdei,
Karingi saksai, danai,
Bandė tavo gelmes tuščiai,
Romėnai ir normanai jau praeity, o tu likai.*

Šį kartą ilgosios natos gale nervingai išskysta, daug anksčiau, nei derėtų.

– Hm, – ponas Hardis kiekvieną prismeigia savo žvilgsniu. – Ar jūs pasakytumėt, panele Ternbal, kad penktokai daro pažangą?

Panelė Ternbal rankas nuo klaviatūros nuleido ant kelių.

– Taip, – atsakė ji netikėtai. – Jie dainuoja įsijautę, o vienas kitas teikia ir nemažai vilčių.

Tokio pagyrimo Džou iš jos lūpų niekada nebuvo girdėjusi ir liko nustebusi. Per dainavimo pamokas ji apie panelę Ternbal galvodavo kaip apie mechanizmą, valdantį pianiną, visiškai atsietai nuo savo muzikos išgyvenimo. Penktokai sukrunta, bandydami suprasti, koks jausmas perėjus į panelės Ternbal pusę.

– Malonu girdėti, – burbteli ponas Hardis abejodamas. Stai ga nušvinta, – bet ar jie supranta, ką dainuoja, kažin? Berniuk pirmoje eilėje, – jo pirštas duria į Vernoną. – *Matei juos kylant ir nykstant, kai nuo senovės vandenys plukdei.* Tu ką tik dainavai. Ką tai reiškia?

– Nežinau, pone, – atsako Vernas.

– Gerai, tegu bus lengviau. Tu, mergaite su kasytėmis. Sakyk, kas dainoje yra „tu“?

Džou pajunta, kad jos galva kaip iššluota, visos mintys išsilakstė kaip pelės, pravėrus virtuvės duris. Jos burna niekaip nesugebės perduoti dainos teikiamo malonumo, kuriame Džo maudėsi prieš penketą minučių, nėra jokio ryšio tarp žodžių ir tų skriejančių, plaukiančių formų.

– Nagi?

Ponas Hardis nenuleidžia akių. Spokso ir panelė Ternbal, sutraukusi lūpas į čilpimo grimasą.

– Raudona, – sako Džou virpėdama. – Kai dainuoji, pone, tai tavo galvoje raudona.

– Ką? – nustemba ponas Hardis. – Ką? Ji skamba raudonai? Mergaitė idiotė.

Vernonas ima kikenti, bet staiga liaujasi – Alekas spyrė jam į pakinklius. Džou jaučia, kaip Vernonas pasipučia, pučiasi, kaupiasi, kaip balionas, kuris kam nors paskui pridarys bėdos.

– Jokių stebuklų čia ir nesitikime, – džiugiai pareiškia ponas Hardis panelėi Ternbal. – Žinau. Tačiau tai vis tiek nuvilnia, ar ne? Panelė Ternbal atsidūsta.

– Pone Ardi? – staiga kreipiasi Alekas.

– Ko nori, berniuk? – direktorius atsiliepia nekantriai. Jis dar ketino daug daugiau pasakyti. Dar beveik nepradėjo.

– Ar jūs galėtute mumš paaiškinti, labai prašau? Tai būtų taip malonu. Būtų puiku. Meš labai džiaugtumėš, prašau, pone, prašau.

Ponas Hardis susiraukia, jis nėra tikras, ar vaikas prašo nuoširdžiai. Džou nesupranta, ką Alekas sumanė, tik žino, kad tai pavojinga. Bet Alekas paprastai taip nešneka. Jis tarp penktokų rečiausiai gauna panelės Ternbal pastabų dėl balsių ir priebalsių. Jis puikiausiai ištaria garsus. Jo tėvas dirba spaustuvėje. Jų namuose daugybė knygų, lentynų lentynos.

1944 m. lapkričio 25 d. - tą dieną vokiečių raketa „V-2“ rėžėsi į pietų Londone (Didžioji Britanija) buvusią „Woolworth“ parduotuvę, pilną žmonių - vaikai, moterys ir vyrai: seni ir jauni - per akimirką visų jų gyvenimai buvo sulaušinti arba sunaikinti. Nelaimė, sukrėtusi visą bendruomenę ir negrįžtamai, it kirviu nukirtusi daugybės žmonių gyvenimo istorijas.

Tačiau kas, jei raketa nebūtų įsirėžusi į parduotuvę? Kas, jei ten būtų žmonės būtų tęsę savo dieną įprastai? Kas, jei ten būtų vaikai dar būtų galėję džiaugtis vaikyste ir būtų turėję galimybę užaugti? Kas, jei?..

Romane „Amžinoji šviesa“ Francis Spuffordas išradina ir jautriai kuria penkių išvaizduojamų, toje parduotuvėje buvusių, vaikų gyvenimo istorijas, kurios nelaimėi neįvykus galėjo tęstis. Tai prasmingas, jaudinantis, kupinas šilumos ir grožio romanas, kuriame skleidžiasi gyvenimo trapumas ir žavesys.

Francis Spuffordas (g. 1964) pirmojoje savo karjeros pusėje rašė negrožinę literatūrą, kuri kuo toliau, tuo labiau įgaudavo grožinio rašymo bruožų. Autorius yra parašęs kelias grožines knygas, kurių pirmoji - „Auksinė kalva“ (2016) (angl. *Golden Hill*) buvo įtraukta į dešimties rinkimų trumpuosius sąrašus, iš kurių laimėjo tris premijas.

F. Spuffordas dėsto kūrybinį rašymą „Goldsmiths“ koledže Londone (Didžioji Britanija), į kurį eidamas pakeliui vis matydavo memorialinę lentą, skirtą „Woolworth“ parduotuvės atakos metu žuvusioms aukoms atminti. Tai jį įkvėpė parašyti romaną „Amžinoji šviesa“ (2021), kuris buvo nominuotas „Bukerio“ bei „HWA Crown Awards“ premijoms ir 2022 m. laimėjo „Encore Award“ prizą.

